

**НИЙГМИЙН ХЭВ ЖУРАМ ХАМГААЛАХАД МОРЫТ ЭРГҮҮЛИЙГ АШИГЛАЖ
БАЙГАА ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ,ТҮҮНИЙ ЭРХ ЗҮЙН
ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ЗАРИМ АСУУДАЛ**

Банзрагчийн Батхуяг

ДХИС-ийн Мэргэжлийн сургалтын төвийн сургалтын
ахлах мэргэжилтэн, магистрант, цагдаагийн дэд хурандаа

Монгол улсын Цагдаагийн байгууллагын гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үндсэн чиг үүргийг биелүүлэх үндсэн нэгж нь нийгмийн хэв журам хамгаалах алба бөгөөд түүний бүрэлдэхүүнд эргүүл нь чухал үүрэгтэй.

“Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль”-ийн 11-р зүйлд зааснаар “Цагдаагийн байгууллага нь гудамж талбай үйлчилгээний газар, нийтийн тээврийн буудал, орон сууц зэрэг олон нийтийн газар хууль тогтоомжоор болон төрийн эрх бүхий бусад байгууллагаас тогтоосон нийтээр дагаж мөрдөх журмыг сахин биелүүлж хүн амын амгалан тайван байдлыг хамгаална” гэсэн үндсэн үүргийг цагдаагийн байгууллагын бүх албад өөр өөрсдийн чиг үүргийн хүрээнд биелүүлэхээс гадна эргүүлийн нь тус үүргийг хэрэгжүүлэгч үндсэн субъект болж байдаг.

Монгол Улсад өнөөгийн байдлаар хэв журмын албаны эргүүлийг ашиглаж буй техник хэрэгслийн байдлаас шалтгаалж автомашинт, мотоцикльт, морьт болон ердийн хөсөгт, явган эргүүл гэж ангилж, үүрэг гүйцэтгэх орон зай, тактик, үйл ажиллагааг нь тодорхойлж болох юм.

Үүрэг гүйцэтгэх орон зайны хувьд явган эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэх замын хэмжээг 1-1,5 км, мотоцикльтой эргүүл 3-5 км, автомашинт эргүүл 6-8 км-ийн орон зайд үүрэг гүйцэтгэх бөгөөд нутаг дэвсгэрийн болон хэв журмын нөхцөл байдлыг харгалзан маршрутын хэмжээг тухайн үед өөрчилдөг байна.

Сүүлийн жилүүдэд цагдаагийн байгууллага нийгмийн хэв журам хамгаалах бүтэц, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааныхаа эрх зүйн байдалд өөрчлөлт хийж, үйл ажиллагаагаа иргэдэд ойртуулах, үйлчилгээг шуурхай хүртээмжтэй хүргэх, гарч буй гэмт хэрэг, зөрчлийн тухай цагдаад хандсан иргэдийн гомдол мэдээллийг бүртгэх, түүний мөрөөр авах арга хэмжээг нэг цэгт хянан зохицуулж, дуудлагаар хамгийн богино хугацаанд хүрэлцэн очих, гудамж талбай, эмзэг цэгүүдийг байнгын хөдөлгөөнт эргүүлийн /24 цагийн/ хяналтанд авч, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, илрүүлэх ажлыг сайжруулан иргэдийнхээ тайван ажиллаж амьдрах нөхцөл бүрдүүлэхийг нэн түрүүний зорилгоо болгоод байна.

Урьд нь Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэг, зөрчлийн дуудлаганд хугацаа алдан очдог байсан бол хөдөлгөөнт эргүүл ажиллаж эхэлснээс хойш энэ хугацаа 5-6 дахин багасаж 1-10 минутанд очиж үүргээ гүйцэтгэдэг болсон байна.

Нийгмийн хэв журам хамгаалах алба нь гудамж, талбай, олон нийтийн бусад газруудад гарч болох гэмт хэрэг, зөрчлийг таслан зогсоож түүнээс урьдчилан сэргийлэх гол зорилгыг өөртөө хүлээхээс гадна иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, амгалан тайван байдлыг сахиулах, бусдын өмчлөх эрхийг хамгаалах, баривчлагдсан ба албадан саатуулагдсан этгээдүүдийг харгалзан хамгаалах, хуяглан хүргэх, тээврийн хэрэгсэл ба явган хүний хөдөлгөөний аюулгүй байдалд хяналт тавих үүргүүдийг биелүүлж байна.

Мөн нийтийг хамарсан арга хэмжээ, онцгой нөхцөл байдлын үед шаардлагатай бол цагдаагийн бүх хүч хэрэгслийг оролцуулсан эргүүлийн үйл ажиллагааг тасралтгүй зохион байгуулж, гэмт хэрэг үйлдэхээр бэлтгэгдэж байгаа талаархи мэдээ, мэдээллийг тухайн цаг үед олж авахын тулд олон нийттэй байнга холбоотой ажиллахаас гадна гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэгч ба гэмт этгээдийг баривчлах, хэргийн газрыг хамгаалах, хэрэг зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх ялангуяа түүнийг таслан зогсоох асуудалд бие дааж идэвхитэй арга хэмжээ авах чадвартай байх шаардлагыг ханган биелүүлсээр байна.

Хот суурин газрын ойролцоох зуслан, амралтын газар, алслагдсан суурин, төмөр замын буудал зэрэг төвөөс алслагдмал газарт эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэх нь ажиллагаа шаардсан ажил бөгөөд эргүүлийн алба хаагч нарын бие даан үүрэг гүйцэтгэх чадвар, иргэд, олон нийтийн туслалцаа дэмжлэг авах ажлын арга барилаас ажлын үр дүн ихээхэн шалтгаалдаг. Өөрөөр хэлбэл эргүүл нь гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлэхдээ дан ганц өөрийн бололцоонд тулгуурлах бус тухайн дэвсгэр нутаг дахь төрийн болон төрийн бус байгууллага, иргэдийн туслалцаа дэмжлэгт түшиглэн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлвэл илүү үр дүнтэй байна.

Эргүүлийн үйл ажиллагааны нэг онцлог нь зам тээврийн салбарт хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах тусгайлсан үүргийг хэрэгжүүлэн биелүүлэх явдал байдаг.

Замын цагдаагийн эргүүлийн онцлог нь тээврийн хэрэгсэлийн хөдөлгөөнд хяналт тавих, хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангадаг бол нийгмийн хэв журам хамгаалах эргүүл нь олон нийт, иргэдтэй харьцдагаараа ялгаатай.

Монгол Улсын цагдаагийн байгууллагаас сүүлийн жилүүдэд явуулж байгаа шинэчлэлт өөрчлөлтийн нэг бол 2010 оноос олон нийтийн хэв журмыг хамгаалах үйл ажиллагаанд морьт эргүүлийг ашиглаж Нийслэлийн хөдөлгөөнт эргүүлийн газрын харьяанд хэсэг байгуулан ажиллаж байна.

Тус хэсгийг Нийслэлийн Засаг Дарга, ИХТ-ын хөрөнгө оруулалтаар ОХУ-аас томсог үүлдрийн 20 мориор хангасан байна.

Морьт эргүүл Улаанбаатар хотын төв гудамж, талбай орчимд эргүүлийн нэгдсэн байршилтын дагуу 8 чиглэлд нийгмийн хэв журам хамгаалах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, илрүүлэх, таслан зогсоох чиглэлээр хэв журам сахиулах эргүүл хийж, олон нийтийг хамарсан урлаг, спорт, нэгдсэн арга хэмжээний хүрээнд хамгаалалт, эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэж эхэлсэн.

Үүний зэрэгцээ Сонгинохайрхан дүүргийн 20-р хорооны нутаг дэвсгэрт адууны зүчээ, тэжээлийн агуулах, өвсний хашаа, малчин цэргийн байр, гүний худаг зэргийг барьж байгуулсан ба өвөлд нь Баянзүрх дүүргийн нутаг дэвсгэрт оторлуулж байна.

Шинэхэн байгуулагдсан морьт эргүүлийн бүтэц, зохион байгуулалт, орон тооны хувьд тус газрын орон тоонд тохируулан машинт болон явган эргүүлийн алба хаагчдаас дотооддоо зохион байгуулж морь унадаг 15 алба хаагчийг сонгон шалгаруулж, морьт эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэх алба хаагчаар томилон, морин спортын сургалтын төвд дадлага хийлгэн ажиллуулж байна.

Морьт эргүүл байгуулагдсанаас хойш “Монгол Улсын цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам”-д “Морьт эргүүл хийх журам”-ыг Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын тушаалаар 2010 оны 10 дугаар сарын 14-ны өдөр 539 код батлан гаргасан байна.

Харин “Албаны морьдыг жүчээнд байршуулах, сургах, маллах, тэдгээрийг бүртгэх, мал эмнэлэг, эрүүл ахуйн үйлчилгээ үзүүлэх, жүчээнд ажиллах заавар” батлагдаагүй байна.

Цаашид морьт эргүүлийн үйл ажиллагааг сайжруулахад алба хаагчдын ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор бүтэц, орон тоог батлан зориулалтын өвөл, зуны улирлын тусгай зориулалтын дүрэмт хувцасаар хангаж /хромон гутал, кальпитай өмд, бүрх малгай, тусгай хэрэгсэл зүүх тоноглолтой бүс, гар станц, хамгаалалтын хантааз, дуулга/, хүн, морийг жинхэнэ ёсоор албаны чиглэлээр үүрэг гүйцэтгэх дадал чадвар сургах, морьдыг зөөж тээвэрлэх тусгай зориулалттай автомашин, чиргүүлийг тоноглох, морьдыг маллах, арчлах, байрлуулах нөхцөлийг улам сайжруулах зэрэг нь одоогоор тулгамдаж буй асуудлын нэгээхэн хэсэг болж байна.

Дээрх тулгамдаж буй асуудлыг онцолсны учир орчин үеийн Монголын Цагдаагийн байгууллагын толь нь болсон нийгмийн хэв журам хамгаалах албаны эргүүлийн цагдаагийн нэгэн хэсэг болсон морьт эргүүлийн гүйцэтгэх үүрэг, ач холбогдол ихээхэн чухал болохыг тодруулах үүднээс гадаадын өндөр хөгжилтэй орны цагдаагийн газрын морьт эргүүлийн үйл ажиллагааны талаар товч мэдээлэлийг хүргэж байна.

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Ханновер хотын цагдаагийн газар нь 20,0 мянган ажилтантай, Цагдаагийн удирдах газар нь мужийнхаа 6 хотын цагдаагийн газрыг удирддаг, бие даасан сургуультай, эргүүлийн албаны үйл ажиллагаандаа усан завь болон нисдэг тэрэг, морь, нохойг ашигладаг.

Үүнээс морьт цагдаагийн нэгжийн хувьд 1920 оноос эхэлж дэлхийн II дугаар дайны үед завсардаж дайны дараа буюу 1946 оноос үргэлжлүүлэн явуулж ирсэн. Нэгж нь 32 морьтой, 36 алба хаагчтай, 51 хувь нь эмэгтэй алба хаагч эзэлдэг бөгөөд хотын төвд байрлалтай тул хотын аль ч цэгт хурдан очих, олон цагаар ажилласан тохиолдолд байрандаа ирж морио түр амрааж, хангалт хийх боломжтой гэж үздэг юм байна.

Морьдыг сонгон авахад хямдхан боловч аль болох том биетэйг нь сонгон авдаг, сүүлийн үед морин уралдаанд оролцож байсан морьдоос авч байгаа бөгөөд 7 хүртэл насалж, 850 кг жинтэй болдог үүлдрийн морьдийг сонгодог байна.

Алба хаагчдыг сонгохдоо эмээл, хэрэглэлээ засаж сэлбэх чадвартай, малын эмч, морь сургах талаар мэргэжлийн эсвэл тийм чадвартай, амьтанд хайртай хүн байхыг чухалчилдаг юм байна.

Морьдыг энгийнээс хүндрүүлэх замаар үүрэг гүйцэтгэхэд учирч болох бүх саад бэрхшээл, сааданд сургаж, зоригжуулан дараа нь тойргоор давхиулж тайвшруулдаг, хөгшин туршлагатай морьдыг бусад залуу морьдоор дагуулан багаар сургалтыг өдөр бүр тодорхой хугацаагаар явуулдаг юм байна.

Ер нь морьдыг сургахад их яаралгүй хөнгөнөөс нь хүндийг хүртэл элдэв дуу чимээ, хөдөлгөөнд ажирахгүй, үргэхгүй болтол нь сургаж бэлтгэдэг.

Морьт цагдаа нь жагсаал, цуглааны үеийн болон цагдаагийн хамгаалалт, олон нийтийг хамарсан арга хэмжээ, эргүүл, самналт баривчлах үйл ажиллагааны үед хүчирхэг, өндөр нуруутай, сургагдсан морьтойгоо тэдэнтэй тулж хүчийг сааруулж зогсоох, тойрог үүсгэх, бүслэх, сэтлэх, жагсагчдыг чиглэл хөдөлгөөнөө өөрчилсөн тохиолдолд дагаж хяналт тавьдаг зэргээр нэг морьтой цагдаа нь 10 явган цагдаагийн алба хаагчтай тэнцэхүйц хэмжээний үүргийг гүйцэтгэдэг ба төдий хэмжээний хөрөнгө хэмнэдэг гэсэн үзэл баримтлалтай юм байна.

Энэ үзэл баримтлалыг 20-иод жилийн өмнөөс боловсруулан гаргасан ба үүний тод жишээ нь 2009 онд зэргэлдээх мужид болсон жагсаал, цуглааны үеэр 10 морьтон цагдаа, 30 явган цагдаагийн алба хаагчид 6000 хүнтэй жагсагчдыг зогсоож чадсан явдлаар тайлбарлахад хангалттай юм.

Морьт цагдаагийн нэгжийн алба хаагчид тайван цагт эргүүлийн үйл ажиллагаанд оролцож, дэг журам сахиулахын зэрэгцээ эрэн сурвалжлах ажиллагаанд оролцож ажилладаг.

Мөн байгаль орчин, морь, амьтан хамгаалах, хүүхэд олон нийтийн үйл ажиллагаанд сайн дураараа оролцож байгууллага, үйл ажиллагаагаа сурталчилж, **“өөрсдийгөө бусдад харуулж, өөрсдөө сайн хянах”** гэсэн зарчмаар ажилладаг байна.

Сүүлийн үед морьтой цагдаагийн алба хаагчийн дуулганд теле хяналтын камер байрлуулж удирдлагын төвөөс хянах бодлого баримталж байгаа ба морьдыг хуяглахыг больж зөвхөн ой модонд явах үед нь хамгаалалт хэрэглэж байгаа юм байна.

Эцэст нь дүгнэхэд Монголын цагдаагийн байгууллагад орчин үеийн морьт эргүүлийн нэгжийг багагүй хөрөнгө хүчээр байгуулан өндөр үнээр гадны морь авч ашиглаж байгаатай зарим хүмүүс санал нийлдэггүй хэдий ч цаг хугацаа өнгөрөх тусам Монголын цагдаагийн морьт нэгж өргөжин монгол морьдоор бүлээ нэмж, үүрэг чиглэлээ өргөжүүлэн, улам мэргэшиж өндөр хөгжилтэй гадаадын орны жишигт хүрч “Монголын морьт цагдаа”-гийн имидж дэлхийд дуурсагдах болно гэдэгт итгэлтэй байна.